

ročník LIX 6 2004 •

numismatické listy

národní muzeum/česká numismatická společnost

POSLEDNÍ MEDAILE AKAD. SOCHAŘE VLASTISLAVA HOUSY

- Medaile k 15. výročí obnovení činnosti ČSSD / V. Housa, 2004 / ražená, tombak, 60 mm / razila Triga, Praha-Modřany

Medaile a pamětní mince na svatořečení Anežky České, Jana Sarkandera a Zdislavy z Lemberka

.....
Juliana Boublíková-Jahnová

Všichni máme ještě v paměti podzim před patnácti lety, kdy neklid ve společnosti předznamenával události příští, které změnily naše životy. Do tohoto období spadá také akt, který jako by pro mnohé byl řízen odkudsi shora a napomohl ke společenskému zvratu. Bylo to, jak ze zmíněného vysvítá, svatořečení Anežky České.¹ Toto svatořečení, i ta pozdější, jež se týkala Jana Sarkandera a Zdislavy z Lemberka, mělo ohlas také v medailérské tvorbě našich umělců.

Medailí i návrhů na ražené pamětní mince uvedeného tématu je velké množství. Proto jsou podoby tří světců vybrány v přehledu, ukazujícím to nejzajímavější a nejlepší z medailí a výtěžné či jinak oceněné návrhy pamětních mincí.

Představíme tváře těchto světců pro srovnání, jak prameny a legendy působily na jednotlivé autory i jak v obličejích patřícím jediné osobnosti se zračí různý přístup medailérů. Vezměme si jako příklad pro komparaci s medailemi a pamětními mincemi jim oborově nejbližší projev – i když nejde o reliéf – 50korunovou bankovku Oldřicha Kulhánka, na níž je zralá žena zasmušilého pohledu, zatížená vážnými úkoly, které si sama stanovila; na rozdíl od ní je na většině děl v kovu zdůrazněno Anežčino mládí. I když toto poznání by mohlo vést k jisté kritice medailí a mincí, že snad jde o cosi prvoplánového a povrchního, není tomu ani zdaleka tak. Všichni autoři vyšli z dobových dokumentů, které hovoří o původu Anežky Přemyslovny. Připomeňme jen básně císařova syna Jindřicha, který si podivně zahrával s mocenskými zájmy českého krále Přemysla Otakara I. i pokornou trpělivostí jeho dcery Anežky. Tento patrně rozpolcený mladík, měnící své záměry a rozhodnutí, se nakonec ve vězení vyznal v básni z obdivu k Anežčině kráse a dobrotě.

Anežka je bezesporu – snad jen po sv. Ludmile – nejslavnější česká světice. S jejím svatořečením, jak už bylo výše uvedeno, souvisí do určité míry i politické změny v Československu. Komplikovanější je to s Janem Sarkanderem, který pro věřící všech církví není tak jednoznačný. A konečně Zdislava, která možná na svou slávu teprve čeká a jejíž obraz na pamětních mincích by ji měl uvést do širšího povědomí.

Osudy Anežky České jsou dostatečně známy, bylo jí již věnováno mnoho prostoru na stránkách různých publikací, více či méně odborných. Její kanonizace byla přijata s velmi kladným ohlasem. Proces svatořečení Jana Sarkandera přinesl naopak mnoho diskusí, i na stránkách prestižního tisku a jistě existuje mnoho věřících, kteří se nemohou s jeho kanonizací zcela smířit. Vzhledem k tomu, že šlo o poněkud problematickou osobnost, i když zemřel mučednickou smrtí, ani Česká národní banka nevyhlásila soutěž na pamětní minci. Třetí svatořečené – Zdislavě z Lemberka – věnoval význačný český historik Zdeněk Kalista svou knihu² a zasadil její postavu do dobových souvislostí. Přesto je o ní poměrně málo známo (a to i navzdory poněkud nevydařenému hranému celovečernímu filmu z 90. let). Patrně to byl také jeden z důvodů,

.....
¹ K Anežce České a k dílům jí inspirovaným viz HÁSKOVÁ, Jarmila: *Sancta Agnes Bohema. K hledání její podoby v medailérské tvorbě*, Num. listy 45, 1990, příloha.

² KALISTA, Zdeněk: *Blahoslavená Zdislava z Lemberka*, Praha 1991.

• Obr. 1. Michal Vitanovský, Sv. Anežka Česká, 1990 / avers ražené pamětní 50koruny / stříbro, 27 mm

proč byla Českou národní bankou vyhlášena soutěž na pamětní 200korunu. Alespoň milovníci a příznivci numismatiky budou mít možnost seznámit se se Zdislavinou podobou, rekonstruovanou podle části dochované lebky, a získat podnět pro případné zaujetí jejím osudem.

Vítězná Anežka ze soutěže ČNB (první cena nebyla udělena) je na pamětní 50korunové minci akad. sochaře Michala Vitanovského (obr. 1): její jemná tvář je rámována po stranách lomeným obloukem z gotického kláštera Na Františku, který založila. Oblouk je zároveň ozdobou její hlavy a naznačuje nejen fyzickou, ale i duchovní Anežčinu vazbu k této stavbě, jejímuž vybudování a provozu (se špitálem) zasvětila život.

Jako světici v řeholním rouše a také donátorku kostela Na Františku pojal Anežku na návrhu pamětní mince, jež získala 3. cenu, Ladislav Kozák (obr. 2). Žena mladistvého vzhledu v celé postavě drží po vzoru donátorů miniaturu kostela. Autor se pečlivě věnoval písmu, které ač nenavozuje dojem středověkých liter, nepůsobí zde svou rozdílnou velikostí, výše či níže položenými písmeny a jejich prolínáním nijak rušivě. Korunka mezi letopočty napovídá Anežčin královský původ.

Zcela jiné řešení zvolil Jiří Harcuba (obr. 3) – jeho Anežka, inspirovaná nerealizovaným modelem J. V. Myslbeka, je královská dcera s podlouhlým aristokratickým obličejem, na roušce má posazenu korunu, nebo diadém a celé poprsí, kromě hladké tváře je modelováno jemnými nahuštěnými vrypy, vytvářejícími subtilní strukturu.

Jednostranná litá medaile z cyklu Velké postavy českých dějin od Michala Vitanovského³ má mírně strukturovanou plochu, celou pokrytou výrazným, ale jednoduchým písmem a letopočtem připomínajícími spáry v kamenném zdivu. Přibližně v prostřední ose se z tohoto imaginárního zdiva vynořuje výseč nadčasově pojaté ženské tváře s nápadně velkým okem hloubavého i pronikavého pohledu. Snad chtěl medailér vyjádřit pevné sepětí Anežky s budovatelským dílem jí vytvořeným a završeným.

Zemanova Anežka (obr. 4) – jde o ražbu – je něžná mladá žena, ještě spíš dívka, jejíž obličej je tvarován jemně zvlněnými plochami a obrysy přivřených očí, nadočnicových oblouků, nosu a rtů.

•••••

³ Obr. v: HÁSKOVÁ, J.: *Sancta Agnes Bohema*, Num. listy 45, 1990.

• Obr. 2. Ladislav Kozák, Sv. Anežka Česká, 1989 / model pro soutěž na pamětní 50korunovou minci

• Obr. 3. Jiří Hrcuba, Sv. Anežka Česká, 1989 / model pro soutěž na pamětní 50korunovou minci

• Obr. 4. Karel Zeman, Sv. Anežka Česká, 1990 / avers ražené medaile / stříbro, 40 mm; postř. tombak, 70 mm; měď, 70 mm

• Obr. 5. Jarmila Truhlíková-Spěváková, Sv. Anežka Česká, 1994 / avers ražené medaile, 1994 / stříbro, 35 mm

• Obr. 6. Huberta Kimová, Sv. Anežka Česká, 1991/ litá medaile / bronz

Linie hraje na této medaili velmi důležitou roli. Spodní rouška těsně přiléhající k hlavě i svrchní rouška zvlněná nad čelem se svými konturami hlouběji a zase mírněji zarývají do hmoty medaile a vytvářejí dosti pádnou hru světla a stínů – celek působí graficky, i svým nižším reliéfem. Symboly kolem hlavy značí královský původ – přemyslovská orlice, český lev, moravská orlice; maltézský kříž s hvězdou zastupuje řád křížovníků s červenou hvězdou, jehož byla Anežka zakladatelkou.

Sv. Anežka Jarmily Truhlíkové-Spěvákové (obr. 5) – také ražená medaile – je půvabná bytost, ladných pohybů rukou, jež se dotýkají navzájem a zároveň i tváře, jakoby se chystaly k pokorné modlitbě. Tato Anežka koresponduje jemností a krásou se světicí Zemanovou i s pamětní mincí Vitanovského, pro něhož jinak žena v sobě skrývá hlavně vitalitu a sílu, jež se odráží v její vizáži.

Všichni tito medailéři byli ovlivněni písemnými prameny, podle nichž byla Anežka hezká žena; každý z nich vložil do jejího vzhledu svůj umělecký názor odpovídající jeho představivosti.

Nejvíce nás zarazí pojetí Anežky z rukou Huberty Kimové (obr. 6) na její lité medaili. Anežčino vzezření se blíží představě energické, cílevědomé vůdkyně kláštera a špitálu, i když lze u tohoto díla poněkud pochybovat o jejím hlubokém soucitu – na ten je její tvář až příliš hrubá. Jak vidíme, promluvila tu výrazně umělecká licence.

Shrneme-li podoby sv. Anežky, můžeme uzavřít, že autoři se nechali vést dvěma hlavními liniemi: Ty mladistvé, jemné, krásné mají v sobě zakódován předchozí osud světice, kdy se připravovala na sňatek, zvládala dvorní etiketu, ale už se u ní projevovaly schopnosti, které později rozvinula ve své duchovní činnosti. Pak je tu jakýsi mezistupeň – půvab a současně už i uznávání klášterního řádu (např. Ladislav Kozák). A potom „Anežky“ zralého vzhledu (i jen ve výtvorném náznaku) již představují vzdělanou ženu, zakladatelku a organizátorku klášterního života, na vrcholu svých sil a snah o svěbytné postavení řádu a bojovnici za původní chápání františkánského hnutí.

Ve zmatcích spojených s počátkem téměř nekonečně dlouhé třicetileté války, přinášející ne-

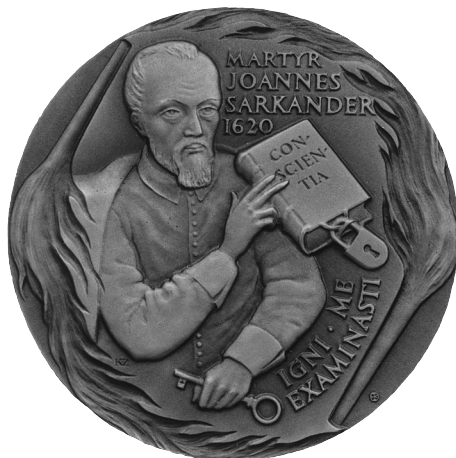
• Obr. 7. Miroslav Kovářík, Sv. Jan Sarkander, 1995 / avers ražené medaile / stříbro, postř. bronz, bronz, 50 mm

návist, bídu, lest, krutost a smrt, zahalené do ohňů, dýmu ze střelného prachu, krve a hladomoru, v době nábožensko-politických bojů, založených mnohdy na malicherných záminkách, se katolický kněz Jan Sarkander stává obětí sporů a – ač možná ne příliš výrazný ve svém dosavadním konání – umírá s vědomím pevné víry a nesmlouvavosti na mučidlech. Ačkoli dodnes panují spory o jeho svatosti a jejím oprávnění, rozdmýchané hlavně v době, kdy se jednalo o Sarkanderovo svatořečení, je třeba přiznat mu věrnost katolické církvi a statečnost v posledních dnech života, podepřenou odmítnutím vyzrazení zpovědního tajemství.

Tak zřejmě pojali Sarkandera i současní tvůrci jeho podoby a symbolů mučednictví a víry.

Jako muže až zarytě bojujícího za rovnoprávné postavení katolické církve na Moravě a za dodržování dogmat, plného odhodlání ho zachytil Miroslav Kovářík (obr. 7). Sarkanderova hlava výrazně předsunutá dopředu, vyzařuje rozhodnost a hluboké přesvědčení. Kdo zná dobře Kováříkovo dílo, může být překvapen spíše klasicky řešenou podobiznou, v nízkém reliéfu, jen mírně strukturovanou a střídmě rozvrženou.

Na aversu Zemanovy ražené medaile (obr. 8) se Sarkander s vyrovnaným výrazem v pravidelných, oduševnělých rysech dotýká dvěma prsty zamčené bible, čímž vyjadřuje přísahu, a tím dotvrzuje dodržení zpovědního tajemství. Jeho celkový vzhled je uhlazený a klidný. Kolem světce planou pochodně, částečně v negativní formě, jako znaky mučednictví. Úsek dvouřádkového opisu v pravé dolní části *IGNI ME EXAMINASTI* (Oheň mě vyzkoušel) připomíná, že Sarkanderovi jeho vězňatelé jako součást rafinovaného mučení pálili boky. Na to ostatně poukazují i pochodně.

• Obr. 8. Karel Zeman, Sv. Jan Sarkander, 1995 / avers ražené medaile / stříbro, měď, tombak, 70 mm

• Obr. 9. Otmar Oliva, Sv. Jan Sarkander, 1995 / litá medaile / bronz, 50 mm

Nezvykle působí Jan Sarkander ve zpracování Otmara Olivy (obr. 9). Velmi výrazný profil zdá se utajovat vnitřní zápas muže, který nechápe proč, a přece se podvoluje tragickému osudu, protože to, k čemu jej předurčila dráha kněze, nemůže zradit. Jeho tvář je rozryta hlubokými nepravidelnými zářezy, opakujícími přirozené tvary obličeje. Hlava je poseta záhadnými, drobnými kotouči. Mají snad charakterizovat jakousi hráz, neprostupnost, vyslovovat se o tom, že ke světlově přesvědčení výhrůžky ani fyzické týrání, symbolizované strukturou fragmentu dřevěného kříže, nemohou proniknout?

Jako nenápadná světeč z dávnověku, o níž si můžeme udělat představu hlavně na základě nepříliš objektivních barokních legend, se k nám vynořila v 90. letech minulého století Zdislava z Lemberka. Díky České národní bance, která vyhlásila soutěž na zmíněnou pamětní 200korunu se sv. Zdislavou, ji bude moci poznat širší okruh nejen sběratelů.

Autor vítězného návrhu, akad. sochař Michal Vitanovský vyšel z rekonstrukce Zdislaviny lebky, kterou provedl antropolog Emanuel Vlček. Rekonstrukce dokládá, že Zdislava měla drobný, úzký obličej s velkýma očima; dr. Vlček doplnil také chybějící spodní čelist. Na tomto základě vytvořil Vitanovský hrdý profil paní Zdislavy.

Výběrová komise zvažovala i jiný návrh Vitanovského, na němž je hlava Zdislavy doplněna motivem rodiny. Mělo to být chápáno jako celistvější a pravděpodobná charakteristika světeč – na rozdíl od barokních legend, líčících téměř krutou a požívačnou povahu pana Havla z Lemberka, žila Zdislava pokud ne ve šťastném manželství, pak alespoň plném pochopení a souladu ve víře, ve vedení rodiny, rodu a panství. Nakonec ale v soutěži zvítězil další návrh (obr. 10), na němž je Zdislava součástí figurální kompozice, avšak akcentována je Zdislavina charitativní činnost. Skloněná postava ženy se svatozáří podává pokrm vyhublému nemocnému chudákovi a z jejího postoje proudí soucit i láskyplný vztah k ubohému člověku. Pozadí dotváří gotický dekor, připomínající buď malovanou stěnu, nebo vyšívaný závěs ve tvaru srdce. Při srovnání s pamětními mincemi se světeč tu jde o určité novum ve výběru ikonografie a kompozice.

- Obr. 10. Michal Vitanovský, Sv. Zdislava z Lemberka, 2002 / revers ražené pamětní 200korunové mince / stříbro, 31 mm

- Obr. 11. Michal Vitanovský, Sv. Zdislava z Lemberka, 2002 / avers ražené medaile / zlato, 23 mm / vydavatel ing. Jan Hora, Kolín /

- Obr. 12. Michal Vitanovský, Sv. Zdislava z Lemberka / avers ražené medaile, 2002 / zlato, 19 mm

• Obr. 13. Ladislav Kozák, Sv. Zdislava z Lemberka / model pro soutěž na pamětní 200korunu, 2002

• Obr. 14. Jiří Hrcuba, Sv. Zdislava z Lemberka / model pro soutěž na pamětní 200korunu, 2002

Návrh Zdislavy s její rodinou od Vitanovského (obr. 11) se ale rovněž uplatnil – jako raženná medaile. A také další, vytvořený podle již uvedené rekonstrukce lebky na aversu (obr.12), byl realizován s nápisem „Patronka rodinného štěstí“ na reversu.

• Obr. 15. Jan Hásek, Sv. Zdislava z Lemberka / model pro soutěž na pamětní 200korunu, 2002

Figurální motiv zvolil pro soutěž i Ladislav Kozák (získal zvýšenou odměnu; obr. 13), který v obraze poněkud se formálně odchylujícím od jiných jeho prací, zachytil stylizované postavy sevřeného tvaru, rozbrázděné uvnitř výraznými rytmickými liniemi a přizpůsobil scénu raně gotickým či pozdně románským reliéfům. Opět je tu zdůrazněn prvek charitativní – Zdislava podává pokrm klečící ženské postavě.

Jako andělskou bytost zobrazil Zdislavu Jiří Harcuba (další zvýšená odměna; obr. 14); svěťice jakoby jednou rukou žehná, druhou přidržuje širokou nápisovou pásku s letopočty.

Zdislava z Lemberka od Jana Hásky (rovněž zvýšená odměna; obr. 15) upomíná ve svém velmi sevřeném obryse na vztyčený prst, kterým nabádá k víře. Její nos je výrazný a rty nábožně sevřené. Zajímavý je motiv tří rukou – dvou sepjatých k modlitbě a současně se dotýkajících pouze prsty, takže ruce jsou jakousi aluzí na lomený gotický oblouk. Třetí ruka patříci beze sporu člověku prosícímu o pomoc je vložena do spodního prostoru tohoto imaginárního oblouku, který ruku ochraňuje, zastřešuje. Celkově ruce vytvářejí trojúhelník, v jehož vrcholech by se mohly soustřeďovat tři okruhy Zdislavina zaujetí – víra, charita a rodina.

Lité i ražené medaile a rovněž oceněné pamětní mince a jejich návrhy se světci kanonizovanými v posledním desetiletí 20. století svědčí, že medailéři tvoří na základě studia historických pramenů, vědeckých výzkumů a literatury, které ozvlášťují svou invencí. Tě mají, jak dokládají sama jejich díla, dostatek.

•••••

Medaillen und Gedenkmünzen zu der Heiligsprechung der Agnes von Böhmen, Johannes Sarkander und Zdislava von Lemberg

Der Beitrag befasst sich mit den Medaillen (geprägten sowie gegossenen) und Gedenkmünzen, die zu der Heiligsprechung der Agnes von Böhmen (1989), Johannes Sarkander (1995) und Zdislava von Lemberg (1995) entstanden. Aufgrund einer Auswahl, bei der die wichtigste Rolle die künstlerische Qualität spielt, wird die grösste Aufmerksamkeit der Form und Verschiedenheit bei einzelnen Arten der künstlerischen Bearbeitung von angeführten Medailleuren gewidmet.

Die besten gegossenen Medaillen stammen von Michal Vitanovský (Hl. Agnes von Böhmen), Otmar Oliva (Johannes Sarkander), die schönsten geprägten Stücke schufen Karel Zeman (Agnes von Böhmen, Johannes Sarkander), Jiří Kovářík (Johannes Sarkander) und Jarmila Truhlíková-Spěváková (Agnes von Böhmen).

Die Gedenkmünzen wurden als Ergebnis des von der Tschechischen Nationalbank ausgeschriebenen Wettbewerbs geprägt. Es sind: Hl. Agnes auf der 50Kronengedenkmünze von M. Vitanovský (der 1. Preis), Autoren der weiteren bewerteten Gedenkmünzen waren Ladislav Kozák und Jiří Harcuba. Zur Kanonisation des Johannes Sarkander realisierte die Tschechische Nationalbank keinen Wettbewerb, da es sich um eine in gewissem Mass problematische Persönlichkeit handelt. Den ersten Preis im Kampf um die Gestaltung der 200Kronengedenkmünze der Hl. Zdislava gewann M. Vitanovský. Weitere interessante und bewertete Modelle stammen von L. Kozák, J. Harcuba und Jan Hásek. Alle obengenannten Künstler sind akademische Bildhauer.

In der verkürzten Version des Beitrags zeigt die Verfasserin die Schicksale dieser Heiligen, und sie berührt auch die sozialen und historischen Hintergründe, die zu der Herstellung der Medaillen und Gedenkmünzen führten.

Die gegossenen und geprägten Arbeiten, und auch die siegreichen und bewerteten Gedenkmünzen mit den Heiligen, die im letzten Jahrzehnt des 20. Jahrhunderts kanonisiert wurden, bezeugen, dass die Künstler aufgrund des Studiums der historischen Quellen, Legenden und Literatur, aber auch der wissenschaftlichen (anthropologischen) Forschungen, die sie mit eigener Invention bereichern, schaffen. Dass für sie ein grosser Mass an individueller Kreativität charakteristisch ist, stellen ihre eigenen Werke dar.

Übersetzt von der Verfasserin

Nový kov pro pamětní mince

Jiří Horáček

Pamětní ražby bývají převážně z drahých kovů – stříbra nebo zlata. Průlom do této zvyklosti učinila novátorsky vídeňská mincovna na přelomu tohoto století vydáním dvou 100 šilinkových bimetalických ražeb. Mezikruží je ze stříbra a střed z čistého titanu.¹

Neobvyklá kombinace stříbra a titanu vzbudila kladný ohlas, a proto Rakousko přistoupilo k dalšímu experimentu. Pro středovou část („Pille“ = pilulka) bimetalické stříbrné mince byl použit poprvé kov, který lze na povrchu pokrýt speciální elektrochemickou cestou tenkou vrstvičkou o tloušťce miliontin mm velmi pevně lpícího barevného oxidu. Podle způsobu provedení oxidace je vrstva oxidu modrá, nebo zelená. Kov, který lze takto *obarvit*, je niob (chem. zn. Nb). Je o něco těžší než železo, specifická hmotnost činí 8,6 a bod tání 2460° C.

Má příjemnou bílou barvu a na vzduchu je stálý. Původně byl doporučen i jako náhrada za bílé zlato v klenotnictví. V žáru však již tak stálý jako zlato není.

Díky nejmodernější a složité technologii lze niob, dříve pro praxi nedostupný, nyní vyrábět ve větším množství. Niob je součástí speciálních pevných a nerezavějících slitin pro automobilový průmysl, pro mostní konstrukce, pro stojáky vysokého napětí aj. Některé slitiny niobu odolávají vysokým teplotám a mají použití jako plynové turbíny a pohonné jednotky pro stavbu letadel, raket aj. Niob se dodává průmyslově ve formě slitiny s železem – ferroniobu.

Jeho historie začala před 200 lety, kdy anglický chemik Hatchett objevil ve zbytcích po analýze minerálu tantalitu ze Severní Ameriky nový kov a nazval jej podle Kryštofa Kolumba *kolumbiem* (chem. zn. Cb). Později našel H. Rose v jiném vzorku minerálu tantalitu také nový kov, který pojmenoval niob (= Nb). Brzy se ukázalo, že kolumbium a niob jsou totožné. Jelikož niob vždy provází v přírodě tantal, byl i jeho název jako u tantalu vzat z řecké mytologie. (Niobé byla dcerou krále Tantala v maloasijské Lydii.)

Ložiska rud s niobem se nacházejí na poloostrově Kola, v Nigérii, Kongu a v Brazílii. Za zmínku stojí, že lidské tělo obsahuje asi 100 mg (desetinu gramu) niobu, ale zatím o jeho významu pro náš organismus nevíme.

Vídeňská mincovna využila výše naznačené povrchové úpravy niobu a vydala dvě stříbrné bimetalické, barevné a líbivé pamětní mince. Průměr mají obě 34 mm. Vnější mezikruží je ze stříbra ryzosti 0,900 a hmotnosti 9 g. Vnitřní část (Pille) o průměru 24 mm je ze 7,15 g čistého niobu. Nominální hodnota každé z vydaných mincí je 25 euro.

První mince s modrým středem² z niobu byla vydána v lednu 2003 k 700. výročí tyrolského města Hall. Na její lící straně je zobrazen zemský satelit nad symbolickým plánem města Hallu. Na rubní straně je motiv zlatníku (guldirer) z roku 1486, tedy vlastně jedné z prvních tolarových mincí. Obraz rytíře na koni je však zrcadlově obrácen a navíc proveden negativně, aby budil dojem razidla.

Druhá pamětní mince, tentokrát se zeleným středem, byla vydána v březnu 2004 k 150. výročí uvedení do provozu první horské železniční tratě na světě přes alpský Semmering,³ posledního úseku přímého spojení Vídně s Terstem. Na lící straně vydané mince jsou dvě loko-

¹ HORÁČEK, Jiří: *Rakouská miléniová ražba*, Num. listy 55, 2000, s. 28.

² Prospekt vídeňské mincovny: *700 Jahre Stadt Hall in Tirol*.

³ Prospekt vídeňské mincovny: *150 Jahre Semmeringbahn*.

motivy. Horní lokomotiva je současná, vysoce výkonná, elektrická (6 400 kW, utáhne přes 1 600 tun rychlostí až 120 km/h – *Ferrari na kolejích*), zvaná Taurus. Vyobrazená spodní parní lokomotiva s tendrem na uhlí byla zkonstruována zvláště pro tuto horskou trať. Jmenovala se „Kapellen“ a utáhla 140 tun. Úspěšná jízda této lokomotivy po nové trati dokázala, že pro stoupání 25 ‰, ale i větší, je adheze kolejového vozidla dostatečná a není třeba ani pomocných tažných lan, ani ozubené dráhy. Ikonografickým motivem rubní strany pamětní mince je vlak s parní lokomotivou, který vyjíždí z tunelu přes viadukt překlenující hluboké údolí.

K samotné semmeringské trati vybudované v letech 1849–1854 a dlouhé 42 km je třeba dodat, že je velmi dobře zakomponována do krajiny, a v době vzniku dosáhla rekordní nadmořské výšky 895 m. Při neexistující mechanizaci se veškeré zemní práce prováděly ručně (v některých fázích výstavby zde pracovalo až 20 000 dělníků). Bylo přemístěno 3,5 milionu zeminy, proraženo 15 tunelů, postaveno 16 jednopatrových a dvoupatrových klenutých viaduktů, 120 kamenných mostů a řada podpůrných zdí a galerií.

Otevření železnice přes průsmyk Semmering neuniklo ani pozornosti uměleckých kruhů. Již z roku 1854 pochází medaile k otevření semmeringské trati od našeho krajana Václava Seidana.⁴ O tři léta později byl vydán spolkový dvoutolar na dokončení stavby tzv. Jižní dráhy. V roce 1869 se konal ve Vídni sjezd železničních drah. V jeho rámci byl ve stanici Semmering zřízen památník C. Ghegy, nadanému tvůrci semmeringské trati. Medaile k této příležitosti je rovněž dílem V. Seidana.⁵ Známe i zlatou plaketu s vyobrazením Carla Ghegy od Rudolfa Ferdinanda Marschalla, vydanou městem Vídní roku 1904 k padesátiletému trvání semmeringské dráhy.⁶ Mimořádnou pamětní ražbou vídeňské mincovny z roku 2004 se po 150 letech dráha přes Semmering opět připomíná.

•••••

Ein neuer Münzmetall für Sonderprägungen

Autor referiert kürzlich über die Eigenschaften des Niobmetalls und über seine Verwendung zur Prägung von zwei gefärbten Bimetallmünzen. Bei der Beschreibung der 25 Euro Gedenkmünze „150 Jahre Semmeringbahn“ werden in der Kürze einige Besonderheiten von dem eigentlichen Bahnbau erwähnt. Auch die Medaillenprägungen zu diesem Anlass werden aufgeführt.

Deutsch vom Verfasser

•••••

⁴ MAREŠ, Josef: *Václav Jan Seidan a jeho dílo*, Numismatický časopis československý 10, 1934, s. 107, č. 22.

⁵ Tamtéž, s. 136, č. 123.

⁶ DÖRY, Ludwig – KUBINSZKY, Mihály: *Die Eisenbahn auf der Medaille in Mitteleuropa von den Anfängen bis 1945*, Frankfurt am Main 1985, č. 234.

materiály

Ještě k pražskému tereziánskému tolaru z roku 1752

Miloslav Nový

V roce 1982 jsem v Num. listech publikoval ražbu tolaru s letopočtem 1752 z pražské mincovny.¹ O existenci mince byly do té doby pochybnosti a klasické starší katalogy, dodnes hojně užívané, ji ve svých soupisech neuvádějí. Po jistém váhání tolar zařadil do své práce až Cejnek,² po něm pak ještě Davenport³ a Herinek,⁴ aniž by jeho existenci doložili průkazným materiálem. Solidní Eypeltauer⁵ tuto minci raději neuvedl, protože svůj soupis poctivě tvořil podle zásady „co nevidím, nezaznamenám“. Ani já jsem k roku 1978, kdy vyšel můj soupis mincí Marie Terezie,⁶ neměl ještě důkaz o existenci pražského tolaru ročníku 1752, proto jsem jej rovněž nezařadil. To učinil až Halačka⁷ ve svém díle z roku 1988 s odvoláním na výše citovaný příspěvek v Num. listech. Naproti tomu Novotný⁸ v roce 2001 ani ve 2. vydání svého sběratelského katalogu tuto minci neuvedl.

Abychom definitivně potvrdili existenci pražského tolaru, zveřejňujeme tentokrát již druhý exemplář ročníku 1752. Nachází se ve sbírce člena chebské pobočky České numismatické společnosti, který jej v roce 2003 získal z internetové nabídky a ochotně nabídl k posouzení. Tolar je mírně otřelý, avšak velmi dobře čitelný, má vyjmuté ouško s minimálním poškozením a o jeho přisouzení pražské mincovně a tím i mincmistru Bohumilu Schaumbergovi nemůže být pochyb.

Líc: Mladistvější poprsí panovnice zprava, v opisu zleva: M.THERESIA.D.G. / R.IMP.GE. HU.BO.REG.

¹ NOVÝ, M.: Neznámý pražský tereziánský tolar z roku 1752, Num. listy 37, 1982, s. 77-78.

² CEJNEK, J.: *Nachtrag zu den österreichischen Münzprägungen von 1519 bis 1954*, Wien 1954.

³ DAVENPORT, J.S.: *European Crowns 1700-1800*, Galesburg, Illinois 1961.

⁴ HERINEK, L.: *Österreichische Münzprägungen von 1740-1969*, Wien 1970.

⁵ EYPELTAUER, T.: *Corpus Nummorum Regni Mariae Theresiae*, Basel 1973.

⁶ NOVÝ, M.: *Mince Marie Terezie 1740-1780*, Cheb 1978.

⁷ HALAČKA, I.: *Mince zemí koruny České 1526-1856*, III. díl, Kroměříž 1988.

⁸ NOVOTNÝ, V.: *Mince Marie Terezie 1740-1780*, II. doplněné vydání, Hodonín 2001.

Rub: Korunovaný dvouhlavý orel, kolem hlav kruhy bez výplně, na prsou mnohoznakový štít s českým zemským znakem uprostřed, v opisu zprava nahoře: ARCHID.AUST.DUX. / BURG.SI.M.MO. 1752.X

Průměr tolaru je 41,0–41,4 mm, hmotnost 27,70 g, hrana s nápisem IUSTITIA ET CLEMENTIA a oddělovacími ornamenty je poněkud hůře čitelná. Podle běžného vizuálního posouzení se obrazy na minci shodují s tolařem publikovaným v roce 1982 v Num. listech.

V dědičných zemích se tolaře Marie Terezie z tzv. II. období (titul císařskýR.IMP.GE.HU.BO.REG.) razily především ve Vídni, dále v Hallu a Praze, v menší míře ve Štýrském Hradci a v závěru období i v Günzburgu (řazeno podle předpokládané produkce). Zmiňovaný ročník 1752 byl součástí souvisle vyráběné řady pouze ve Vídni a Hallu, naopak ze Štýrského Hradce ani z Günzburgu tento ročník neznáme. Pražské mincovně jsme jej mohli průkazně připsat až roku 1982 (viz pozn. 1) a zveřejněním dalšího exempláře jen potvrzujeme tuto skutečnost. V dnešní době je výskyt pražských tereziánských tolarů s letopočtem 1752 velkou vzácností a nepochybně zůstanou ozdobou jen několika málo sbírek.

Třetím u nás zveřejněným exemplářem by měl být pražský tolar 1752, nabízený v prosincové 12. aukci roku 2004 společností AUREA NUMISMATIKA PRAHA pod č. 900. Jeho vyvolací cena v kvalitě -1/1- činí 100 000 Kč.

.....

Einige weitere Bemerkungen zu dem Prager Taler von Maria Theresia aus dem Jahr 1752

Der Autor des Beitrags veröffentlichte im Jahr 1982 in dieser Zeitschrift einen Taler mit Jahreszahl 1752 aus der Prager Münzstätte, der bis dahin in keinem Werk über die Prägungen von Maria Theresia publiziert wurde. Ein weiteres Exemplar, das diesmal veröffentlicht wird, befindet sich in einer Privatsammlung und es bestätigt unwiderlegbar, dass die Taler im Jahr 1752 in Prag sowie in Wien und Hall wirklich geprägt wurden. Ein drittes Exemplar erschien im Dezember 2004 in der Versteigerung der Gesellschaft AUREA NUMISMATIKA PRAHA zum Aufrufpreis von 100 000,- CZK.

Übersetzt von B. Vančura

■ **drobné zprávy**

Neznámý – známý

Vyobrazení na 3. straně obálky

.....

Zájemci o medailérskou tvorbu, především sběratelé, občas získávají medaile se signaturou J. V. nebo Vít, což je značka pana Josefa Víta z Nové Paky. Tento nadaný tvůrce většinu medailí sám navrhuje a z osobně zhotovených kolků rovněž sám razí. Od roku 1977 do 2004 vytvořil více než 300 oboustranných medailí ze stříbra, tombaku i hliníku o průměru 25 až 50 mm a síle střížku 2–6 mm. Tematicky jsou medaile velmi různorodé. Zobrazují osobnosti politického i kulturního

života, zaznamenávají sportovní dění, podnikové akce, jubilea soukromníků i institucí. Obdivuhodné je, že tuto soukromou medailérskou činnost vykonává J. Vít mimo své zaměstnání, sobě i jiným pro radost.

Dvě z posledních jeho medailí jsou inspirovány historií kláštera Emauzy na Slovanech v Praze, založeného Karlem IV. roku 1347 a vybombardovaného za druhé světové války 14. února 1945. Znovuvzkříšení této jedinečné památky Prahy zaznamenává autor ve ztvárnění staré i nové podoby kláštera s typickými věžemi z roku 1966–1969 a datem nového vysvěcení roku 2003.

Obě medaile jistě potěší všechny sběratele devocionálií.

L. Jareš – M. Baše

Guillemardova medaile pražské očkovací komise z roku 1803

Tomáš Kleisner

Medaile Antonína Guillemarda pražské očkovací komise z roku 1803 je dobře známa, byla již často publikována. Celkem názorné vyobrazení klečící matky s očkovaným dítětem nesvádí k hlubším výkladům. Razidla jsou uložena v Muzeu hl. města Prahy.¹

Zajímavý doplněk nabízí dobový leták s popisem medaile plným podrobností, mnohem živějších než dnešní suché popisy aukčních katalogů. Dochoval se vevázaný v rukopisném seznamu numismatické sbírky posledního chebského kata Karla Husa (1760–1838).² *Beschreibung/ der/ vom böhmischen Oberstburggrafen Grafen Chotek/ zur Beförderung der Ruhpockeneinimpfung, und zum Gedächtnisse der zu diesem Entzwecke im Königreiche Böhmen er-/ richteten k. medizinischen Polizeykommision/ veranstalteten Denkmünze./*

Vorderseite./

Eine Mutter, auf das rechte Knie gesenkt, ihr Kind auf/ dem linken Arme, blickt, im dankbaren Gefühle gegen die/ Vorsehung, auf ein umstrahltes Aug. (das Sinnbild der/ Gottheit) und zeigt auf die am entblössten Arme des Kindes/ geimpfte Pockenpustel. Ein Gefäß, mit dem böhmischen/ Wappen geziert, und mit Blumen (das Sinnbild der Ge-/ sundheit) gefüllt, deutet auf die wichtigste Frucht der Anstalt./ Die Umschrift: Wir danken dir (o Gott) für/ diese Wohlthat, drückt ihre Empfindung aus./ Da beim Landvolke da und dort noch aus unächten re-/ ligiösen Begriffen die Meinung herrschet, dass man eine ge-/ künstelte Krankheit seinem Kinde, welches vielleicht immer/ davon frey geblieben wäre, nicht aufdringen, und in die/ Wege der Vorsehung nicht vorgeifen dürfe; so hat man/ eben diesem Vorurtheile durch diese Darstellung entgegen/ arbeiten zu sollen geglaubt./

Rückseite./

Aeskulaps Staab, von einem Rosen- und einem Eichen-/ kranz umschlungen. Die Umschrift: Gestalt, Gesundheit, Leben geschütze, zeigt im steigenden Verhältniss/ den Werth dieser wohlthätigen Erfindung. Im Abschnitte:/ Schutzpockenkommission 1803 als das Jahr ihrer/ Errichtung.

Popis pamětní mince objednané českým nejvyšším purkrabím hrabětem Chotkem na podporu očkování proti neštovicím a na paměť Královské lékařské policejní komise, zřízené k tomuto účelu v království Českém.

Líc: matka klečící na pravém kolenu, dítě na levé ruce, hledí, s pocity vděčnosti vůči Prozřetelnosti, na zářící oko (symbol boží) a ukazuje na odhalené paži dítěte naočkovanou neštovičkou. Nádoba ozdobená českým znakem a naplněná květinami (symbolem zdraví), poukazuje na nejdůležitější plod tohoto opatření. DĚKUJEME TI (BOŽE) ZA TOTO DOBRODINÍ, vyjadřuje matčiny pocity.

Vzhledem k tomu, že u venkovského lidu tu a tam ještě z falešných náboženských představ panuje mínění, že se dítěti nemá vnucovat nepřírozená nemoc, již by možná bylo ušetřeno, a že nelze předbíhat cesty Prozřetelnosti; tak se usneslo proti tomuto předsudku působit tímto zpodobněním.

¹ Naposledy POLÍVKA, Eduard: *Pražský rytec a medailér Antonín Guillemard 1747–1812*, Praha 1988, s. 39 a 82, č. 135–7 s bohatými citacemi katalogů.

² Kynžvart, zámecká knihovna, sine sign., rkp. *Verzeichniss der Münzen*.

- Antonín Guillemard / medaile očkovací komise, 1803, stříbro, 26,3 mm / foto autor

Rub: Aeskulapova hůl obtočená růžovým a dubovým věncem. Opis: OCHRÁNĚNÝ VZHLED, ZDRAVÍ, ŽIVOT, vzestupně ukazuje hodnotu tohoto blahodárného objevu. V úseči: OČKOVACÍ KOMISE 1803, jako rok jejího zřízení.

Za textem následuje krátký Hussův přípisek „*Die Zeit hat uns belehrt dass die liebe Natur sich bewundern aber nicht gebieten last. Dann in denen Jahren 1834-35-36 haben die Pocken auch im hohen Alten und jene die schon geimpft waren ergriffen.*“ (= Čas nás poučil, že milá Příroda se nechá obdivovat, ale nikoliv si poroučet. Později v těchto letech 1834-35-36 zachvátily neštovice také starší a ty, kteří již byli očkováni).

Britský lékař Eduard Jenner objevil očkování proti pravým neštovicím živou vakcínou získanou z kravských neštovic v roce 1796, o dva roky později vyšlo v Londýně pojednání o jeho léčebné metodě, v roce 1799 očkoval ve Vídni De Caro své děti. Očkování se prosazovalo jen zvolna a nátlakem úřadů: císař František nařídil 14. února 1812, že očkovat se bude povinně a zavázal faráře k propagaci. Do budoucna zakázal obětem neštovic výkrop knězem a tělo mělo být doneseno do hrobu bez doprovodu příbuzných; novinám určeno pranýřovat odpírače pokroku jmenovitě.³ Přes jeho vítězné tažení světem brojil proti povinnému očkování ještě G. B. Shaw a námitky se sporadicky ozývají i dnes.

Iniciátorem výše uvedené ražby byl hrabě Jan Rudolf Chotek (1748–1824), od roku 1802 nejvyšší purkrabí a prezident českého gubernia v Praze. Od roku 1803 až do své smrti byl také prezidentem Společnosti nauk a dal také „*razit zvláštní stříbrnou medaili pro členy Společnosti nauk, kteří vydali se na prozkoumání Krkonoš.*“⁴

•••••

Eine Guillemard-Medaille der Prager Impfungskommission aus dem Jahr 1803

Das zeitgenössische Flugblatt mit Detailbeschreibung erklärt näher die Medaille der Prager Impfungskommission aus dem Jahr 1803, die von Antonín Guillemard geschaffen wurde. Diese Medaille wurde aus der Initiative des höchsten Burggrafen Jan Rudolf Chotek herausgegeben. Das Flugblatt wurde erhalten im Katalog der numismatischen Sammlung des letzten Henkers der Stadt Cheb Karl Huss, und der Katalog befindet sich heute in der Schlossbibliothek in Kyžvart (Königswart).

Übersetzt von B. Vančura

•••••

³ NOVOTNÝ, Antonín: *Naposledy o Praze F. L. Věka*, Praha 1948, s. 140.

⁴ HANUŠ, Josef: *Národní museum a naše obrození I*, Praha 1921, s. 254.

Jak vznikala vyznamenání

.....

Josef Kounovský

Každé československé vyznamenání má svou vlastní historii, která se někdy velmi liší od běžného postupu – vyhlášení návrhu vládou. Dokládá to kopie zadání na vyznamenání, které nebylo státním vyznamenáním ve smyslu zákona z roku 1936, ale vyznamenáním s celostátní působností na území Československa.

Zajímavé v tomto případě je, že se jedná o první dekoraci nositelného typu, vydanou po osvobození Československa v roce 1945. Tehdy vláda ČSR po projednání stavu republiky a nutnosti obnovy jejího hospodářství pověřila Ministerstvo práce, aby společně s Ústředím odborových svazů vyhlásilo do konce roku 1945 národní soutěž ve výstavbě republiky. K tomu oba orgány zřídily Komisi pro organizaci Národní soutěže ve výstavbě republiky se sídlem jejího ústředí v Praze 1, Klimentské ulici č. 4. Ústřední komise, která byla ustavena do konce roku 1945, vytvořila určité zásady pro výtvarný návrh. Zásady byly rozeslány jak renomovaným sochařům – medailérům, tak i firmám, které dekorace a různé odznaky vyráběly. Z návrhů, které měly Komisi dojít do 15. března 1946 byl vybrán návrh mistra Miroslava Kužela, výrobou byla pověřena firma Pichl v Praze.

To, že nabídka byla opravdu rozeslána všem tehdy již pracujícím podnikům, dokládá exemplář, jehož kopii se mně podařilo získat. Pochází z archivu slovenské Státní mincovny v Kremnici. Z textu je dobře patrné, jaké podmínky měla dekorace splňovat, a také to, že navrhovatel ještě nemusel být výrobcem.

Pro informaci všem zájemcům o faleristiku zpřístupňuji zde celý text dopisu Ústřední komise navrhovatelům a také sedm zásadních podmínek.

Uvedená dekorace nese název ZA PRÁCI a byla vydána s letopočty 1946, 1947 a 1948. Podrobnější popis a vyobrazení včetně legitimace byla publikována pod bodem č. 5 v publikaci *Československá vyznamenání za pracovní úspěchy 1945–1949*.¹

Dopis Ústřední komise pro organizaci Národní soutěže ve výstavbě republiky z roku 1945 / přepis: PRO ODZNAK NÁRODNÍ SOUTĚŽE.

Ústřední komise pro organizaci Národní soutěže ve výstavbě republiky ve snaze, aby hnutí pro Národní soutěž jevíci se u nás velice rušně, jak v průmyslu tak v zemědělství, bylo důstojně vyjádřeno, vypisuje soutěž na vhodný ideový odznak.

Soutěž jistě uvítají naše umělecké výtvarné kruhy, kterým se jistě podaří, aby myšlenku Národní soutěže vyjádřily výtvarnou zkratkou, která by byla markantním znakem celého našeho národního soutěžení ve výstavbě republiky.

Soutěže se může zúčastniti každý, kdo se domnívá, že by mohl přispěti k úspěšnému vyřešení této alegorické značky Národní soutěže. Mezi naší inteligencí vůbec a v našich lidových vrstvách je přece těch, kteří jsou povoláni, aby se této návrhové soutěže zúčastnili. Naše národní soutěž v průmyslu a zemědělství vznikla živelně přímo v našem lidu a jistě by odpovídalo této spontánní povaze Národní soutěže, kdyby docházely co nejčetnější návrhy na odznak Národní soutěže právě z našich lidových vrstev. Avšak je to zvláště naše kulturní a umělecká veřejnost, která při této příležitosti se může vhodně zapojit do rámce velké národní akce, která nemá a nesmí být omezena jenom na naše pracující vrstvy.

.....

¹ KOUNOVSKÝ, Josef – HEINC, Zdeněk: *Československá vyznamenání za pracovní úspěchy 1945–1949*, Praha 2001.

PRO ODZNAK NÁRODNÍ SOUTĚŽE.

Ústřední komise pro organizaci Národní soutěže ve výstavbě republiky ve snaze, aby hnutí pro Národní soutěž jevící se u nás velice rušně, jak v průmyslu tak v zemědělství, bylo důstojně vyjádřeno, vypisuje soutěž na vhodný ideový odznak.

- Záhlaví dopisu Ústřední komise pro organizaci národní soutěže z roku 1946

Národní soutěž má se uplatňovati také v povoláních kulturních, vědeckých a duchovních i uměleckých, neboť je třeba co nejrychlejší a neplodnější výstavby republiky na všech polích našeho národního života. Návrhy na zmíněné odznaky Národní soutěže se posílají Ústřední komisi pro organizaci národní soutěže ve výstavbě republiky v Praze II., Klimentská ul. 4.

Nejlepší návrh bude odměněn podle všeobecných pravidel Národní soutěže. Příslušné vysvětlivky a informace poskytuje Ústřední komise pro organizaci národní soutěže ve výstavbě republiky, které příslušné návrhy na odznak nutno poslati nejdéle do 15. března t.r.

Myšlenka a druh odznaku jsou již dány hnutím Národní soutěže vůbec. Běží o to, aby v drobném odznaku, jaký mají i jiné organizace, spolky, případně politické strany, byla živě, výrazně, ale také dekorativně vyjádřena pracovní a produkční soutěž, zachvacující ve stále větší míře všechn náš výrobní a hospodářský život s tím cílem, abychom svoji republiku co nejrychleji a nejplněji vybudovali v celém jejím vnitřním národohospodářském a praktickém rozsahu.

Z á v ě r.

- 1./ Odznak má býti odměnou úspěšně soutěžícího, který však v soutěži nedocílil takového špičkového výkonu, který by ho opravňoval k vyznamenání podle dekretu presidenta republiky.
- 2./ Oprávnění nositi tento odznak bude zákonem chráněno a vázáno na legitimaci.
- 3./ Volba materiálu, velikosti i tvaru odznaku se ponechává navrhovateli /email, plastika atd./
- 4./ Doporučuje se, aby v odznaku byly vyjádřeny složky našeho hospodářského a kulturního života.
- 5./ Podmínka je, aby odznak byl nositelný /na klopu nebo na levé straně oděvu/.
- 6./ Lhůta k dodání návrhů je do 15. března t.r. /Ústřední komisi pro organizaci národní soutěže ve výstavbě republiky, Praha II, Klimentská 4/.
- 7./ Odměna: navrhovatel vstupuje do akce národní soutěže ve výstavbě republiky a vítěz této soutěže bude v jejím rámci oceněn a řádně odměněn.

Ústřední komise pro organizaci národní soutěže ve výstavbě republiky.

.....

Wie Auszeichnungen entstanden

Jede von den tschechoslowakischen Auszeichnungen hat ihre eigene Geschichte, die manchmal sehr entscheidend vom üblichen Verfahren, d.h. Bekanntmachung des Entwurfs durch die Regierung, abweicht. Der Autor publiziert die Umschreibung des Auftrags für die Dekoration, die den Namen „Für Arbeit“ trägt und zum erstenmal 1946 herausgegeben wurde. Eine ausführlichere Beschreibung dieser Auszeichnung mit der gesamtstaatlichen Wirkung enthält die Publikation „Tschechoslowakische Auszeichnungen für Arbeitserfolge 1945–1949“ (Československá vyznamenání za pracovní úspěchy 1945–1949, siehe Anm. 1).

Übersetzt von J. Boublíková

■ osobní zprávy

Odešel pan Prof. Jiří Sejbál

.....

Ve věku nedožitých pětasedmdesáti let zemřel 18. srpna 2004 v Brně nejvýznamnější moravský numismatik, Prof. PhDr. Jiří Sejbál, DrSc. Byl rodákem z Třebíče (19. 10. 1929), kde vystudoval i gymnázium. V roce 1952 absolvoval filosofickou fakultu Masarykovy univerzity v Brně a po krátkém učitelování v Jemnici se v roce 1953 stal vedoucím Numismatického oddělení Moravského zemského muzea v Brně, které vedl až do roku 1989. Založil v něm moderní numismatické pracoviště a systematicky usměrněnou práci v numismatice. Podstatně rozšířil nejen prostory numismatického oddělení, ale zejména jeho sbírkové fondy s důrazem na jejich dokonalou evidenci. Stal se organizátorem moravského vědeckého

numismatického života a využil k tomu i dobré spolupráce muzea s brněnskou pobočkou numismatické společnosti, jejímž byl též členem od roku 1953. V osobě tehdejšího předsedy pobočky, nezapomenutelného Dr. Bobka, měl k tomu ideálního partnera.

V letech 1977 až 1990 byl i ředitelem Moravského muzea a zasloužil se nejen o rozšíření jeho prostor, ale i o navrácení původního vzhledu historické budově muzea na Zelném trhu. 1977 až 1979 byl předsedou České numismatické společnosti. Pokračoval i v odborném růstu, 1963 se stal kandidátem věd, 1967 získal titul PhDr., 1970 se habilitoval spisem *Moravské mince doby husitské* a konečně 1987 získal titul DrSc. Na Masarykově univerzitě v Brně přednášel od roku 1964 až do své smrti, v letech 1991 až 1994 byl hostujícím profesorem na vídeňské univerzitě. Byl předsedou Numismatické komise ČSAV a její moravské sekce, kterou po roce 1992 obnovil jako nadaci Moravská numismatická sekce s cílem podporovat vědeckou numismatickou práci na Moravě. Byl členem řady zahraničních numismatických společností, obdržel více jejich záslužných medailí a podílel se i aktivně na jejich činnosti účastí na vědeckých kongresech.

Těžiště vlastní vědecké činnosti Prof. Sejbála je v mnoha monografiích pokrývajících moravské mincovnictví od doby denárové až do doby tolarové, včetně syntézy Základy peněžního vývoje.

Přestože v posledních dvou letech bojoval pan Prof. Sejbál s těžkou nemocí, dokončil vysokoškolský školní rok i se zkouškovým obdobím a pracoval do poslední chvíle také na monografii o moravských brakteátech 13. století.

Pro nás, kteří jsme Prof. Sejbála znali osobně, zůstane vždy ve vzpomínkách jako kultivovaný odborník, ochotný kdykoliv ke konzultaci a iniciující nenápadným způsobem numismatické aktivity svých partnerů. Pane profesore, nezapomeneme na Vás!

J. Paukert

Za předsedou Asociace umělců medailérů Vlastislavem Housou

Říká se, že život člověka letí rychleji než člunek tkalce, a přece nás vždycky překvapí náhlý odchod někoho, kdo vyplňuje naše každodenní bytí. Akad. sochař Vlastislav Housa, čínorodý člověk, umělec mimořádné harmonie výrazu a představitel smysluplnosti české medailéřské tvorby 20. století, odešel z našeho středu náhle 6. září 2004.

Na úspěšnou cestu životem vyšel z rodného Semilského, kde získal důkladnou odbornou průpravu v rytmu a zpracování kovů na Vyšší uměleckoprůmyslové škole v Turnově.

Horský kraj, kam se rád vracel, zformoval a prohloubil i jeho některé osobní vlastnosti, jako byly houževnatost a snaha o maximální dokonalost. To vše se výrazně projevilo v Housově umělecké tvorbě, poznamenané studiem v medailéřské speciálce Otakara Španiela na Akademii výtvarných umění v Praze, za jehož posledního žáka se umělec právem pokládal.

Svědčí o tom trojrozměrné i reliéfní portréty volné tvorby, vytvořené na sklonku 50. a počátkem 60. let 20. století, které se vyznačují příkladným záznamem fyzických i povahových rysů jednotlivých osob. V umělcově jinak výrazně sochařském rukopise, navazujícím na klasickou linii českého medailérství, nacházíme ovšem i nové tvarosloví. Jsou to lyrické prvky, které se překvapivě objevují jako symboly nadčasovosti. Kromě volné tvorby je zaznamenáváme především na ražených portrétních medailích Fráni Šrámka, F. X. Šaldy a Jana Zrzavého z posledních desetiletí 20. století.

Mimořádné jsou také umělcovy četné pamětní, především podnikové a sportovní ražby, kde sdílou, i když převážně abstraktní kompozicí zachytil svět své doby, přesvědčen o smysluplnosti a funkčnosti současné medaile.

S profesionalitou sobě vlastní zasáhl Vlastislav Housa i do oblasti řádů, vyznamenání a odznaků, které tvořil především pro Českou policii. Byla tu ovšem i další díla – rozměrné architektonické reliéfy, písmenové desky, plastické objekty udílených cen a jiné artefakty.

Tvůrčí aktivitu Vlastislava Housy od sklonku 50. let 20. století doplňovala ještě mimořádná organizační práce. Byl spoluzakladatelem skupiny „Medaile 66“ i Asociace umělců medailérů při Unii výtvarných umělců, v jejímž čele stál několik let. Zasloužil se o oficiálně stvrzenou a prohloubenou spolupráci s Národním muzeem, kde pracoval v redakci odborného časopisu Numismatické listy, podílel se aktivně i na přípravě encyklopedie českých medailérů 20. století, připravovanou numismatickým oddělením NM ve spolupráci s pracovníky řady odborných institucí ČR. Stál při zrodu i realizaci

vačních metodách (*Koroze mincí a medailí a jejich ošetřování*, Num. listy 47, 1992, s. 43–51) zaznamenaly zvláštnosti medailérské tvorby (*Zajímavá medaile*, Num. listy 56, 2001, s. 181–182; *Neznámá medaile Albrechta z Valdštejna?*, Num. listy 48, 1993, s. 52; *Ještě k neznámé medaili Albrechta z Valdštejna*, Num. listy 59, 2004, s. 76) i oběživa 20. a 21. století (*Mince za Protektorátu Čechy a Morava*, Num. listy 48, 1993 s. 49–50; *Náklady pamětních mincí bývalé NDR*, Num. listy 49, 1994, s. 76; *Poznámky k článku J. Machálka o variantách českých dvacetihaléřů a desetihaléřů*, Num. listy 59, 2004, s. 46). Kromě toho množstvím drobných aktualit ze zahraničí přispívá k lepší informovanosti české numismatické veřejnosti o světovém dění v oboru. Přitom plně využívá mimořádné znalosti světových jazyků, především němčiny a francouzštiny. V oblasti numismatiky pak náleží k předním znalcům oborové terminologie a je často vyhledávaným překladatelem.

Zaměstnanecký poměr v numismatickém oddělení NM ukončil dr. Jiří Horáček při příležitosti svého životního jubilea v letošním roce. Rozloučil se způsobem sobě vlastním, pracovně. Pro první Muzejní noc 5. června připravil ve spolupráci s kustody numismatického oddělení sobě i veřejnosti pro radost komorní výstavu *Mince zapomenuté, na památku schované*, včetně textu tištěného dvojazyčného katalogu, který ji provázal.

Ředitelství Historického muzea – Národního muzea ocenilo dlouholetou obětavou práci dr. J. Horáčka v našem předním muzeologickém ústavu udělením pamětní medaile Národního muzea, kterou mu na přátelském setkání 30. června 2004 předala ředitelka PhDr. V. Přenosilová.

Gratulujeme k této počtě a přejeme našemu jubilantovi hodně dlouhých let ve zdraví a v pohodě. Zároveň děkujeme za vzácnou kolegiální a nezištné přátelství, které lidský život obohacují.

J. Hásková

■ výstavy

Hvozdenského výstava v Kralupech nad Vltavou

Od 2. března do 11. dubna letošního roku vystavoval akademický sochař Josef Hvozden- ský medaile, obrazy a grafiku v Městském muzeu v Kralupech nad Vltavou. K městu nad Vltavou má výtvarník důvěrný vztah, zajížděl sem již jako student Akademie výtvarných umění, okouzlen zdejší krajinou. Od 90. let tady pravidelně vystavuje. Zároveň je tvůrcem rozměrné pamětní desky na místním římsko- katolickém kostele, připomínající ničivý nálet na zdejší rafinerie koncem druhé světové války, při němž zahynulo sto čtyřicet pět ob- čanů. Deska je vytepaná z tombakového plátu a je na ní text básníka Jaroslava Seiferta.

Kralupskému rodákovi, slavnému malíři Jiřímu Karsovi (1880–1945), příteli Picassa, Matisse, Apollinaira a Kleea, Hvozden- ský vytvořil dekorativní portrétní reliéf, umístě- ný na jeho rodném mlýně. Během posled- ních deseti let sochař v Kralupech realizoval i další práce: reliéf Mistra Jana Husa na jeho pomníku, na hřbitově čestnou stěnu se jmény významných občanů a pro radnici vy- tepal znaky partnerských měst. Za připome- nutí stojí Hvozdenského medaile Jaroslava Seiferta, jehož vztah ke Kralupům je všeo- becne známý, a dále pamětní medaile Jiřího Karse a Josefa Holuba.

Sochař Josef Hvozden- ský (1932), pochá- zející z Hvozdné u Zlína, náleží k našim nej- významnějším medailérům. Jako absolvent pražské Akademie výtvarných umění (1957), kde navštěvoval ateliér monumentál- ní tvorby profesorů Jána Želibského a Karla Mináře, se k medaili dostal až v polovině 60. let. Po vzoru svých profesorů se ponejprv věnoval krajinářství, portrétům, mozaice a monumentálním realizacím pro architekту- ru. Jeho medailérský jazyk je silně ovlivněn expresivním citovým laděním a smyslem pro dekorativní zkratku, jak ji v mládí poznal u valašského výtvarníka Jana Kobzáně.

• Mistr Josef Hvozdenský / 2004, na výstavě v Městském muzeu v Kralupích

• Z výstavy Josefa Hvozdenského v Kralupích v roce 2004

Hvozdenský čerpá náměty z nejrůznějších oblastí lidské činnosti. Dokládají to medaile a plakety věnované osobnostem světové a české vědy, umění a kultury (Kepler, Brahe, France, Hašek, Nezval aj.). Na příslaví Komenského vytvořil samostatný medailérský cyklus a jeho dantovské medaile si získaly obdiv i v zahraničí (Danteho muzeum v Raveně, Muzeum Gori a Zuchi v Arezu aj.). V posledních letech v jeho ateliéru vznikly medailérské ekologické cykly, řada rozměrných tepaných reliéfů, medaile určené pro Karlovu univerzitu, Památník národního písemnictví či pro Českou akademii věd.

Kralupská výstava nám však představila Hvozdenského i jako malíře a grafika, jehož rukopis vyniká silnou pastózností a smyslem pro originální barevnost. Jako krajinář je

spojen s Kadaní a s horním Poohřím. Dostal se sem na začátku své výtvarné kariéry, kdy se v Thunské továrně v Klášterci nad Ohří učil malířem porcelánu. Později se do romantického zákoutí severních Čech navracel již jako absolvent Akademie, aby si přímo v plenéru ověřil své malířské schopnosti.

Než objevil medaili a tepaný reliéf jako své nejsilnější téma, které jej zařadilo mezi špičku našich výtvarníků, věnujících se komorní plastice, vytvořil i řadu prací v oblasti grafické a užité tvorby. Pozoruhodné jsou především jeho monotypy a linoryty, které nezaprou jeho robustní a nepřehlédnutelný rukopis. Stejně přesvědčivě působí i jeho zátiší. Cykly kytic lze zařadit k mistrovským dílům české moderní malby. Zcela svěbytnou se pak jeví jeho tvorba portrétní, naznačující, že umělec zcela bravurně ovládá

• Medaile Jaroslava Seiferta k 95. výročí města Kralup nad Vltavou / J. Hvozdenský 1997 / ražená, tombak, 180 mm a 60 mm

kresbu, která je mu základem výtvarné práce.

Výstava Josefa Hvozdenského v Městském muzeu v Kralupech nad Vltavou měla být původně otevřena o dva roky dříve, k umělcovým 70. narozeninám. Ničivé povodně však zabránily, aby město mohlo přehlídku uskutečnit. Přesto tato „opožděná“ výstava ukázala, že Hvozdenský stále patří mezi naše medailérské špičky, a zároveň nám dovolila, abychom se v dnešní úspěšné době alespoň na chvíli zastavili a ponořili se do velkého světa umění.

H. Schreiber

Jiří Vlach – Plastiky, plakety, medaile, kresby

Ve dnech 12. března–12. června 2004 bylo možno v Mramorových sálech Moravského zemského muzea v Brně zhlédnout výstavu prací akademického sochaře *Jiřího Vlacha* – *Plastiky, plakety, medaile, kresby*.

Jiří Vlach patří v současné době k nejvý-

znamnějším tvůrcům moderní české medaile, plakety a drobné plastiky, který upoutává oprávněnou pozornost odborné veřejnosti nejen u nás, ale i v zahraničí. Narodil se 14. srpna 1946 v Žarošicích na Kyjovsku, jeho život je však spojen s Uherským Hradištěm. Vystudoval Střední uměleckoprůmyslovou školu v Uherském Hradišti (1961–1965) a Vysokou školu uměleckoprůmyslovou v Praze (1965–1972; ateliér užitého sochařství, J. Kavan). Od roku 1974 působí jako profesor na Střední uměleckoprůmyslové škole v Uherském Hradišti, kde vede keramický obor. Žije a tvoří ve Starém Městě. Je zakladatelem a organizátorem bienálních mezinárodních sympozií lité medaile, plakety a drobné plastiky v Uherském Hradišti (od r. 1988). Od konce 70. let se pravidelně zúčastňuje mezinárodních přehlídek medailérské tvorby FIDEM a také medailérských a sochařských sympozií. Od poloviny devadesátých let je jeho jméno spojováno také s aktivitami umělecké skupiny Trojkolka (dalšími členy jsou významní čeští umělci Milada Othová a Michal Vitanovský). Za svá díla získal celou řadu ocenění, např. v roce 1988 cenu MK ČR za soubor plakety s ekolo-

• Výstava Jiřího Vlacha, Mramorové sály, Biskupský dvůr, MZM Brno

• Malé popraviště, bronz, 1995

gickou tematikou; v roce 1989 cenu Grand Prix II. Mezinárodního kvadriennale medaile v Kremnici; v roce 1995 Hlavní cenu XIX. mezinárodního sochařského symposia Nyíregyháza 1995.

Smysl svého tvůrčího úsilí nalézá v umění „malých forem“, jako jsou medaile, plakety a drobná plastika. Pro vyjádření svých uměleckých představ používá klasické prostředky, a to techniku lití bronzu na ztracený vosk. Rozpětí jeho tvůrčího zájmu je široké. Zahrnuje kromě klasické sochařiny a medailérství také kresbu, okrajově ilustraci, realizace pro architekturu, reliéfy na zvony. Jeho díla představují vyhraněnou verzi expresivně lyrického pojetí, kterým nechybí fantazie a tvůrčí jiskra. Náměty čerpá z elementů živé či neživé přírody, jindy zase vychází z abstraktního tvarosloví, či pohybu lidského těla nebo se přiklání k jinotajným alegoriím. V některých případech je jeho inspirace historická. Vždy v nich však nalézáme příběh, cit pro napětí a smysl pro hru. V plaketách, kterým dává přednost před me-

dailemi, se objevují enigmatické skladby, ale najdou se i kompozice z fragmentů těl, zejména ženských aktů ve spojení s různými předměty.

Kresbu bere jako samostatnou disciplínu, která v jeho díle zaujímá významné místo a je základním stavebním kamenem jeho práce. Ve svých kresbách zaznamenává vlastní inspirace a úvahy, které mohou být reakcí na určité prožitky. Některé jsou přímo svázány s finanční plastikou nebo reliéfem. Používá tužky, měkké tuhy, a doplňuje ji akvarelováním nebo koláží. Námětově jsou různorodé (stejně jako v případě medailí a plaket), k některým motivům se i po letech vrací.

Autorská výstava, kterou připravilo numismatické oddělení MZM, sledovala přehled tvůrčí práce autora za poslední desetiletí. Soubor plastik, reliéfů, plaket, medailí a kreseb reprezentovalo téměř 60 děl. Některá jeho zde vystavená díla (týká se to především kreseb) vznikla počátkem roku 2004 a byla poprvé prezentována.

D. Grossmannová

■ kronika

Numismatické oddělení
Národního muzea
v roce 2003

V roce 2003 nedoznal personální stav numismatického oddělení žádné změny.

Pracovali v něm: jeden vědecký pracovník (PhDr. Jarmila Hásková, CSc. – ve funkci vedoucí oddělení a referenta pro úsek středověku), čtyři odborní pracovníci (Mgr. Lenka Vacinová – úsek antické numismatiky, PhDr. Zuzana Holečková – zástupce vedoucí, úsek tolarů a papírových platidel, Mgr. Luboš Polanský – úsek novověku, Mgr. Tomáš Kleisner – úsek medailérské tvorby) a dva dokumentátoři (Martina Musilová a RNDr. Jiří Horáček, CSc. – na poloviční

úvazek ve funkci knihovníka). Jako dobrovolný pracovník se na chodu oddělení podílela PhDr. Zdeňka Nemeškalová, CSc.

Vědecko-výzkumná činnost

V roce 2003 pokračovala výzkumná činnost na těchto tématech:

- a) Antické mince severního Černomoří – Micherova sbírka (L. Vacinová)
- b) České, moravské a slezské mince. Denáry – Chaurova sbírka (J. Hásková)
- c) Problematika prvních českých mincí 10. věku (L. Polanský)
- d) Měnový a mincovní vývoj v českých zemích za Marie Terezie (Z. Holečková)
- e) Vliv italské barokní medaile na českou produkci (T. Kleisner)

Vědecká zasedání

Konference *Peníze v proměnách času IV.* pořádané v Olomouci (7.–9. 10.) katedrou historie filozofické fakulty Ostravské univerzity, Vlastivědným muzeem v Olomouci a dalšími institucemi se zúčastnil L. Polanský, který proslovil referát *Mincovní oprávnění kněžny Emmy Regíny*. Na semináři *Česká a slovenská numismatika po deseti letech (1993–2003)*, konaném Asociací muzeí a galerií ČR ve spolupráci s Východočeským muzeem v Pardubicích (18.–19. 11.), přednesla jeden z hlavních referátů J. Hásková na téma *Numismatické oddělení Národního muzea v letech 1993–2003*; tamtéž vystoupil v diskusi L. Polanský se sdělením *Projekt databáze sbírkových předmětů Národního muzea*.

Pedagogická činnost

Ve výuce na Vyšší škole informatiky pokračovala J. Hásková, která ve dvanácti hodinách podala přehled numismatického badání v širších evropských souvislostech a seznámila s českými měnovými systémy. Pro posluchače druhého ročníku Univerzity v Ústí nad Labem připravila besedu (18. 11.) na téma *Numismatické oddělení NM a jeho sbírkové fondy*, které se zúčastnili všichni pracovníci oddělení. Na pozvání Ústavu his-

torických věd Univerzity v Hradci Králové přednášela posluchačům (26. 3.) o počátcích českého mincování a na Vyšší uměleckopřemyslové škole v Praze oponovala závěrečnou práci grafika O. Duška z ateliéru prof. J. Solpery.

Sbírkotvorná a dokumentační činnost

V 1. stupni evidence bylo zapsáno v roce 2003 celkem 1 335 kusů sbírkových předmětů ve 43 přírůstcích. Nákupy bylo získáno pouze 39 kusů, mezi nimiž byly dvě unikátní ražby: kruhový haléř města Jihlavy z 15. století a peníz se lvem a orlicí, kladený nejčasněji do doby Karla IV. (1346–1378). Úsek medailérské tvorby doplnil mimořádný tepaný medailon Karla IV., dílo medailéra Josefa Hvozdenského. Další nákupy doplnily sbírku především o nové ražené medaile a jednotlivé ražby ze starých nálezů. Dary zahrnulo 23 přírůstkových položek o 1 088 kusech – převážně medailů, výsledek dobré spolupráce s Asociací umělců medailérů. Převodů materiálů v rámci Národního muzea bylo 13 položek o 208 kusech. Nákupní agendu, včetně další sbírkotvorné dokumentace a zápisů do přírůstkových knih vedla vzorně dr. Z. Holečková.

Ve 2. stupni evidence bylo zpracováno 1 330 kusů sbírkových předmětů, inventarizace sbírkových fondů obsáhla 20 027 kusů, zhruba polovinu z předepsané částky, stanovené bez ohledu na počet pracovníků v oddělení. Registrace sbírky v programu CK znamenala v roce 2003 celkově 2 208 kusů.

Povolování vývozu do zahraničí opět stagnovalo.

Kulturní a osvětová činnost

Tradičně byl realizován jarní a podzimní cyklus numismatických přednášek, které obsáhly:

Jarní cyklus

6. 1. Josef Kounovský – Historie ruského georgievského kříže
3. 2. Ing. Miroslav Matějka, CSc. – JUDr. Jaroslav Moravec – Některé aspekty přípravy a výroby současných mincí

3. 3. Ing. Eduard Polívka, Pravda o „padělaných“ rodových žetonech z poloviny 19. století (IN DEO FORTITUDO)
7. 4. Klaus Heizer – Nürnberger Jetone – Norimberské žetony
5. 5. PhDr. Juliana Boublíková-Jahnová – Jáchymovské portrétní medaile hrabat Šliků
2. 6. Mgr. Jan Štěpán – Předpoklady, obnova a počátky novověkých ražeb olomouckých biskupů ve světle písemných pramenů

Podzimní cyklus

1. 9. Mgr. Jana Hubková – Mince na dobových letáčích první třetiny 17. století
6. 10. MUDr. Zdeněk Petráň – Znovu k počátkům českého mincovnictví
3. 11. Univ. prof. JUDr. František Venclovský – Vzestupy a propady československé měny
1. 12. Beseda s prof. Dr. Zdeňkem Přikrylem, akad. sochařem, při příležitosti jeho životního jubilea

Mimo přednáškové cykly se uskutečnila v Národním muzeu beseda (17. 9.) se členy Severské společnosti – islandské sekce, kde J. Hásková prezentovala řády a vyznamenání skandinávských zemí ze sbírky V. Měříčky. Na besedě převzala mimořádný dar pro tuto faleristickou kolekci od vynikající české překladatelky ze severských jazyků, paní doc. dr. Kadečkové, především *Islandský řád sokola* (srov. Num. listy 59, 2004, s. 58).

Na požádání České genealogické a heraldické společnosti proslovila J. Hásková v cyklu jejích přednášek téma *České měnové systémy* a vypracovala text pro připravovanou skripta.

Mimo Národní muzeum pokračoval L. Polanský v přednáškovém cyklu *Ženy na českých mincích (IV)* v královéhradecké pobožce ČNS (1. 2.).

Výstavní činnost

V roce 2003 zůstala mimo plán otevřena dlouhodobá výstava faleristiky – *Řády a vyznamenání evropských zemí 19. a 20. století – Měříčkova sbírka*. Ačkoliv pokračovala příprava nové numismatické expozice, její realizace narážela na řadu překážek. Z nich

nejpodstatnější byl požadavek klimatizace výstavního sálu, vznesený oprávněně Výstavní radou NM, který ovšem splní až celková rekonstrukce budovy NM. Časově náročná byla příprava, včetně katalogu, výstavy *Mince a medaile posledních Rožmberků*, připravované na rok 2004. Iniciátorem výstavy byl T. Kleisner ve spolupráci se Z. Holečkovou.

Sbírkové předměty v počtu 7 kusů byly zapůjčeny na výstavu Archivu hl. města Prahy – Praha – Čechy – Evropa.

Publikační činnost

J. Hásková (K ikonografii denárů Vladislava I. a Vladislava II., Sborník příspěvků *Realita – Představa – Symbolika*, Ostrava 2003, v tisku; PhDr. Václav Procházka – nejvýznamnější teoretik a organizátor české medailérské tvorby 20. století, Num. listy 58, 2003, s. 23–24; Medaile k 60. výročí bitvy u Stalingradu, (O. Dušek), Num. listy 58, 2003, s. 60; 5 zpráv a referátů v Num. listech 58, 2003); J. Horáček (3 zprávy v Num. listech 58, 2003); T. Kleisner (Czech Republic, in: A Survey of Numismatic Research 1996–2001, Madrid 2003, s. 855–860; An unknown Renaissance medal of Henry Furstenberch, The Medal 43, Autumn 2003, s. 91; Pět starších medailí Karla IV., Num. listy 58, 2003, s. 109–114; Numismatik Bohumír Daniel Wunschwitz (1678–1741), Num. listy 58, 2003, s. 161–166; Strahovský opat Michael Josef Pojezdny (M. Vitanovský), Num. listy 58, 2003, s. 145; 7 zpráv a referátů v Num. listech 58, 2003); L. Polanský (Nálezy mincí na Pražském hradě a počátky vlády Soběslava I. (1125–1140), in: Dějiny ve věku nejistot, Praha 2003, s. 220–230; Denár Boleslava II. ethelredského typu z čištěnského nálezů uložený ve VM v Olomouci, Zprávy Vlastivědného muzea v Olomouci, Společenské vědy 285, 2003, s. 61–62; – a M. Mašek, Málo známé lužické brakteáty českých knížat, Členské informace ČNS 1, Praha 2003, s. 28–29).

Redakčně byly do tisku připravovány Num. listy 58, 2003, č. 1–6 (odpovědný re-

daktor – J. Hásková, redakční tajemník – J. Horáček, jazyková úprava – J. Boublíková-Jahnová). Na žádost České numismatické společnosti bylo zrušeno dvojčíslo, které dlouhá léta uzavíralo jednotlivé ročníky a počalo se vydávat šest jednotlivých čísel.

Spolupráce a metodická pomoc

Tradičně pokračovala spolupráce s ústavu UK i Akademie věd, především s centrem mediévistických studií, kde členkou numismatické sekce byla nadále J. Hásková. Prohloubila se spolupráce s Asociací umělců – medailérů, jejichž encyklopedii začala vytvářet pečlivě vybraná pracovní skupina, složená ze specialistů jednotlivých regionů Čech a Moravy v koordinaci s numismatickým oddělením NM. Tradičně dobrá byla rovněž spolupráce s Českou národní bankou, především s odborem ochrany platidel, jehož představitelé ing. M. Matějka a JUDr. J. Moravec přiblížili formou přednášek mnohé zajímavosti a problémy současné české měny v přednáškových cyklech oddělení. Dialog s ústředím České numismatické společnosti i nadále vázl, což se odrazilo v nové smlouvě o spolupráci s Národním muzeem. Tradičně přátelská byla spolupráce se širokou členskou základnou, především jednotlivých regionů a sekretariátem ČNS, vedeným panem O. Forgácsem. Z muzejních pracovišť bylo nalezeno mnoho styčných bodů spolupráce s Moravským zemským muzeem v Brně k oboustranné spokojenosti.

Náročná byla spolupráce se sdělovacími prostředky. Divácký ohlas měly příspěvky pro relace ČT 2 *Barvy života* o výstavě řádů a vyznamenání Měříčkovy sbírky v Národním muzeu a jejím tvůrci (duben 2003) i *Dokumenty* o sběrateli a starožitníkovi Antonínu Prokopovi a jeho mimořádné kolekci ruských mincí (září 2003), které připravila J. Hásková.

Styk s veřejností

Během roku 2003 navštívilo oddělení na 530 osob, kterým bylo určeno více než 1 000 mincí.

vládních ražeb na Slovensku v referátu *Numismatický a historický význam nálezov moravských mincí zo 16.–18. storočia na Slovensku*.

Do této skupiny dále patřil velmi zajímavý referát Mgr. Jana Štěpána ze Zemského archivu v Opavě, pracoviště Olomouc, *Zaměstnanci mincovny biskupa Karla II. z Liechtensteina*, který přiblížil životní postoje a osudy některých zaměstnanců mincovny.

Následoval Ing. Jiří Hána ze Západočeské univerzity v Plzni, který ukázal, že i dnes se dají identifikovat mince, u kterých je nutné hledat mincovnu a mincmistra, a to v referátu *Nad kiprovními tříkrejcare z r. 1622 s neznámou mincmistrovskou značkou*.

Další vystoupení byla věnována památce Prof. Sejbalu. Dr. Borys Paszkiewicz z Varšavy identifikoval nový typ moravského denáru Břetislava I. (*Nieznana odmiana morawskiego denara Brzetyslaw I*). Také Ing. Jan Videman z Kroměříže uvedl novou moravskou denárovou ražbu (*Neznámý moravský denár z mincovny v Podivíně*). PhDr. Roman Zaoral, z Univerzity Karlovy v Praze se zaměřil na brakteátové období v referátu *Morava a Dolní Sasko: další ražby Bruna ze Schauenburgu?* JUDr. Petra Janošíková ze Západočeské univerzity v Plzni se zabývala právními aspekty urbury (*Urbura jako nástroj finanční politiky státu ve 13. a 14. století*). Mgr. Jiří Militký z Národního muzea v Praze v referátu *Nález mincí z Jihlavy – Starých hor*, informoval především o zajímavé složce nálezů, o bronzovém brakteátu, slitku stříbra a několika závaží. Mgr. Wojciech A. Lonak z Olesna se zabýval zajímavým, ale ne zcela průhledným tématem problematiky milodarů v novověkých hrobech (*Znaleziska monet w grobach nowożytnych (XVI – XX w.) Obol zmarłych czy dar grobowy?*). Nakonec Mgr. Petr Juřák z Muzea Beskyd ve Frýdku-Místku se zaměřil na historii Frýdku-Místku a na zakládání peněžních ústavů ve městě a jeho okolí (*Nacionalní hledisko při vzniku a dalším rozvoji peněžních ústavů na Frýdecko-Místecku*).

Z důvodů nemoci a pracovního zaneprázdnění nebyly předneseny referáty PhDr. Eduarda Šimka, CSc. z Národního muzea v Praze, *Porovnání tří nálezů mincí datovaných do let 1621–1623: z Moravy (Tišnov), Čech (Slaný) a z Rakouska (Grünsbach)*, stejně tak nebyly předneseny příspěvky PhDr. Aleše Valenty, PhD. z Univerzity Hradec Králové, který byl zaměřen na *Finanční tíseň východočeské šlechty v polovině 18. století a její důsledky*, Mgr. Luboše Polanského z Národního muzea v Praze *K počátkům moravského mincovnictví* a doc. PhDr. Tomáše Krejčíka, CSc. z Ostravské univerzity *Numismatické pojmy ve starých encyklopediích*. Tyto referáty byly autory přislíbeny do sborníku referátů konference.

Během konference proběhla výstavka hustopečských medailí a odznaků z majetku Městského muzea a galerie v Hustopečích, ke které podala výklad Mgr. Hana Hrabcová, a ředitelka hustopečského muzea PhDr. Soňa Nezhodová, PhD. provedla účastníky konference po stále muzejní expozici hustopečské historie.

Doufáme, že sborník referátů z konference na sebe nedá dlouho čekat.

J. Štefan

Třicet pět let jihlavské pobočky ČNS

Politických a společenských změn v roce 1968 využil pan Jiří Dvorský k založení numismatického kroužku při Muzeu Vysočiny v Jihlavě. V tom mu byl nápomocen hlavně tehdejší ředitel muzea PhDr. František Hoffmann. Kroužek v té době měl pouze několik členů z Jihlavy a blízkého okolí. Panu Dvorskému se však podařilo již v druhé polovině roku 1969 vytvořit v Jihlavě pobočku ČNS. Jestliže v té době měla pobočka jen několik desítek členů, nyní je jich téměř 250 z okresů stávajícího kraje Vysočina, Dačicka i Znojemska.

To, že má numismatika v našem regionu své pevné kořeny, je známo z tisku (srov. článek V. Němečka v Moravských num. zprávách 15, 1998), víme také o numismatických sbírkách, které se nacházely v Dačickém zámku, klášteře v Nové Říši i u jednotlivců, jako byl např. v 90. letech 19. století Jaroslav Maška, ředitel realky v Telči.

Připomenout je třeba i to, že z naší oblasti pocházeli mnozí významní numismatici, především doc. dr. G. Skalský (* 1891 ve Velké Lhotě u Dačic), F. Papoušek (* 1880 v Jakubově u Moravských Budějovic), dr. F. Křížek a prof. dr. J. Sejbál, přednostové numismatického oddělení Moravského zemského muzea v Brně a další.

Za 35 let své existence má jihlavská pobočka ČNS co hodnotit. Byla to především odborně vzdělávací činnost prostřednictvím přednášek, které proslovili nezapomenutelní Jiří Dvorský, Stanislav Veselý, dr. Vladimír Němeček a především prof. dr. Jan Tkaný z Brna.

Přednášeli tu specialisté z numismatických kabinetů Moravského zemského muzea, Národního muzea a kabinetu platidel bývalé Státní banky Československé.

Kromě přednáškové činnosti pořádala pobočka v uplynulých letech i řadu výstav, instalovaných v Muzeu Vysočiny, Domě kultury a na zámku v Telči. Z nich se těšila mimořádnému zájmu veřejnosti výstava k 70. výročí republiky, kde návštěvníci (včetně několika autobusových zájezdů) zhlédli nejen peníze obíhající na našem území, ale také řády a vyznamenání z první i druhé světové války, včetně tří stupňů Řádu Bílého lva a dekorací našich vojáků ze západní fronty.

Mimořádně náročné bylo pro pobočku pořádání členských aukcí, které se od roku 1971 konají pravidelně vždy na jaře a na podzim za přímé účasti téměř 200 členů, draží se na 2 000 a často i 3 000 položek, řádně popsanych v jednotlivých katalozích. Potěšitelné je, že všech 65 aukcí, které pobočka dosud pořádala, proběhlo bez jakých-

koliv problémů ke spokojenosti všech zúčastněných stran.

K dobré informovanosti o dění v pobočce slouží *Členské informace*, které vycházejí dvakrát ročně a jsou členům a stálým spolupracovníkům pobočky zasílány zdarma. Součástí ediční činnosti je ražba medailí, kterých bylo vydáno k různým příležitostem již sedm. Vytvářejí je převážně na regionální témata (Gelnhausenův kodex, třebíčská bazilika apod.) renomovaní umělci a vydané ražby se těší pozornosti domácích i zahraničních zájemců.

Zanedbatelná není ani servisní služba pro členy pobočky, kterým jsou zajišťovány jubilejní i jiné ražby České a Slovenské republiky a numismatická literatura.

K letošnímu jubileu uspořádala pobočka ve spolupráci s Městským úřadem a Státním zámkem Telč v měsíci květnu výstavu medailérských prací akad. sochaře M. Vitánovského (viz Num. listy 59, 2004, s. 158–159), kterou doprovázela instalace evropských a mimoevropských platidel. M. Vitánovský je také autorem medaile, kterou pobočka ke svému jubileu vydala. Ražba ve tvaru hranáče, realizovaná v bronz, ve stříbre a zlatě vzbudila zasluženou pozornost numismatické veřejnosti a zůstává trvalou a hodnotnou připomínkou 35. výročí organizované numismatické sběratelské činnosti v Jihlavě a jejím regionu.

J. Novák

■ drobné zprávy

Přerovský poklad

Ve dnech 18. 6.–5. 9. 2004 Muzeum Jana Amose Komenského v Přerově poprvé veřejnosti představilo *Přerovský poklad*, který byl nalezen při bourání domu U Jonášů v Bratrské ulici v roce 1923. Tvořilo jej 2 390 kusů zlatých a stříbrných mincí z 16. a počátku 17. století o celkové hmotnosti 8 129 gramů,

Teritoriálně svědčí mince o tom, že se majitel dlouho pohyboval na území Německa a Švýcarska (Čechy 224, Německo 1 583, Švýcarsko 406 kusů). Ojedinelé se vyskytují ražby z Pomořan, Gdaňska, Rigy, Sedmihradska, Turcka, Uher, Tyrol, Korutan a Štýrska. Nejcenější je dukát sedmihradského knížete Štěpána Bathoryho (1571–1575), ražený roku 1553 v mincovně Hermannstadt (Sibiň), který je navíc zajímavý tím, že nese kontramarku svobodného města Gdaňsk (dva berličkové kříže pod korunou). Zřejmě se váže k událostem nástupu knížete na polský trůn, kdy Gdaňsk neuznal jeho volbu. Toto město mělo mincovní právo a v době obležení Bathoryho vojsky ověřovalo jakost mincí cizího původu. Depot je zajímavý i množstvím chybných ražeb, především z knížectví Solms-Lich a 156 kvalitními nálezy z období „dlouhé mince“. Celkem je v depotu zastoupeno 98 mincoven.

Likovský, Zbyněk: Vydavatelé účelových známek v písemnictví XIX. a XX. století – Čechy. Sběratelské zprávy 109–110, příloha, Hradec Králové 2004, 95 str.

Obsah

Juliana Boublíková-Jahnová Medaile a pamětní mince na svatořečení Anežky České, Jana Sarkandera a Zdislavy z Lemberka	161
Medaillen und Gedenkmünzen zu der Heiligsprechung der Agnes von Böhmen, Johannes Sarkander und Zdislava von Lemberg	
Jiří Horáček Nový kov pro pamětní mince	170
Ein neuer Münzmetall für Sonderprägungen	
materiály	
Miloslav Nový Ještě k pražskému tereziánskému tolaru z roku 1752	172
Einige weitere Bemerkungen zu dem Prager Taler von Maria Theresia aus dem Jahr 1752	
Tomáš Kleisner Guillemardova medaile pražské očkovací komise z roku 1803	174
Eine Guillemard-Medaille der Prager Impfungskommission aus dem Jahr 1803	
Josef Kounovský Jak vznikala vyznamenání	176
Wie Auszeichnungen entstanden	
Drobné zprávy	173, 190
Osobní zprávy	178
Výstavy	181
Kronika	185
Literatura	191

Na l. a 4. straně obálky **unikátní pražský tolar Marie Terezie** z roku 1752 / text na s. 172–173 / *foto T. Harant*

NUMISMATICKÉ LISTY

ROČNÍK LIX – 2004 – Číslo 6

Vydává: © Národní muzeum, Václavské náměstí 68, 115 79 Praha 1

Redaktorka: Jarmila Hásková
Redakční tajemník: Jiří Horáček
Redakční rada: Jiří Hána, Josef Hrdý,
František Kavka, Jaromír Lukas,
Věra Němečková, Josef Paukert,
Zdeněk Petráň, Jiří Sláma,
Eduard Šimek, Jiří Šimůnek,
Jan Štefan, Michal Vitanovský

Jazyková redakce: Juliana Boublíková
Grafická úprava: Otakar Dušek

Redakce: Národní muzeum, 115 79 Praha 1,
Václavské náměstí 68, telefon 224 497 292

Tisk: Arpa, Dvůr Králové nad Labem

Vychází šestkrát ročně

Přímý prodej zajišťuje stánek v hlavní budově Národního muzea, Václavské náměstí 68, 115 79 Praha 1

Předplatné v České republice vyřizuje firma Myris Trade s. r. o., P. O. Box: 2, V Štíhlách 1311, 142 00 Praha 4, tel.: 234 035 200, fax: 234 035 207, 244 470 778, e-mail: myris@myris.cz

Zahraniční předplatné vč. Slovenska je vyřizováno výhradně firmou Myris Trade s. r. o., tel.: +420 234 035 200, +420 234 035 201, fax: +420 234 035 207, +420 244 470 778, e-mail: myris@myris.cz

Ceny předplatného na výše uvedené adrese

Pro členy České numismatické společnosti zasílá Česká numismatická společnost, 101 00 Praha 10 – Vršovice, Arménská 1369, telefon 271 730 775

Redakční uzávěrky

1. února, 30. března, 1. června, 31. července,
1. září, 30. listopadu

Toto číslo vyšlo v lednu 2005

ISSN 0029-6074, MK ČR E 568

- Dvě z medailí inspirované historií kláštera Emauzy na Slovanech v Praze

Na l. a 4. straně obálky /
unikátní pražský tolar Marie Terezie z roku 1752

